

Урок №1. Складнопідрядне речення, його будова і засоби зв'язку в ньому.

Тип уроку: урок засвоєння нового матеріалу.

Мета уроку:

освітня: ознайомити учнів із поняттям складнопідрядного речення, з'ясувати його будову та засоби зв'язку між частинами; формувати вміння знаходити складнопідрядні речення, визначати їх будову, відрізняти складнопідрядні речення від складносурядних та безсполучникових, ставити питання від головного до підрядного речення, розрізняти сполучники підрядності та сполучні слова;

розвивальна: розвивати логічне мислення, пам'ять, творчі навички;

виховна: виховувати повагу до мови, історії та культури свого народу.

Пояснювальна записка до уроку №1.

Урок №1 складається з теоретичного матеріалу до теми “Складнопідрядне речення, його будова та засоби зв'язку в ньому”, практичних завдань (мовного аналізу), презентації та тесту для самоконтролю (12 завдань різного формату: з вибором однієї правильної відповіді, з вибором кількох правильних відповідей, на встановлення відповідності, з короткою відповіддю). З метою формування в учнів уміння знаходити та аналізувати складнопідрядні речення на початку уроку пропонується пограти у синтаксичне доміно, дібравши правильне теоретичне визначення до того чи іншого синтаксичного терміну, також подано графічний матеріал, де продемонстровано схему будови складнопідрядного речення як синтаксичної одиниці. У розділі “Цікава теорія” пропонується теоретичний матеріал, а також приклади до нього. Основна частина заняття присвячена практичному відпрацюванню знаходження складнопідрядних речень у текстах та з'ясування засобів зв'язку в них. Серед питань тесту є два завдання підвищеної складності, позначені *. Ці завдання пов'язані зі складанням власних речень за схемою (її початком). Презентація до уроку включає в себе візуальну підтримку до опрацювання теоретичного матеріалу та практичних завдань (слайди 2 – 5). З метою контролю набутих знань, умінь та навичок з теми наприкінці уроку пропонуються тести для самоконтролю (12 завдань різного формату).

Рекомендації щодо опрацювання уроку №1.

1. Ознайомтеся з темою та метою уроку.
2. Виконайте завдання “Синтаксичне доміно” (дібрати правильне теоретичне визначення до того чи іншого синтаксичного терміну, пригадавши теорію простого та складносурядного речень).
3. Опрацюйте теоретичний матеріал у розділі “Цікава теорія”.
4. Самостійно виконайте практичні завдання у розділі “Мовний аналіз”.
5. Перегляньте запропоновану презентацію до уроку, щоб знайти візуальну підтримку до теоретичного матеріалу та завдань.
6. Якщо виникли складнощі з виконанням практичних завдань на мовний аналіз, ще раз перегляньте теоретичний матеріал та приклади до нього.
7. Перевірте свої знання за допомогою тесту для самоконтролю №1, який надано у двох форматах: pdf (наприкінці заняття) та тестів у системі он-лайн <https://www.moodle.hneu.edu.ua/course/index.php?categoryid=35>

Відомості про практичне застосування.

Наприкінці уроку учні *зможуть* самостійно відрізняти складнопідрядні речення від простих та інших видів складного речення, знаходити їх у текстах, виділяти граматичну основу, знаходити головну й підрядну частину, складати власні речення за схемами,

використовувати складнопідрядні речення у мовленні; *навчатися* застосовувати теоретичний матеріал на практиці.

СИНТАКСИЧНЕ ДОМІНО

Поєднайте синтаксичний термін із його визначенням.

Синтаксичний термін	Визначення
Просте речення	Речення, що має одну граматичну основу та ускладнювальні компоненти.
Складне речення	Зв'язок, що передбачає рівноправність частин складного речення (від однієї до іншої не можна поставити питання).
Сурядний зв'язок	Речення, в якому одна граматична основа.
Просте ускладнене речення	Зв'язок, що передбачає нерівноправність частин речення (від однієї до іншої можна поставити питання).
Підрядний зв'язок	Речення, в якому дві або більше граматичних основ.

ЦІКАВА ТЕОРІЯ

Складнопідрядне речення – це речення, частини якого нерівноправні за змістом і поєднані підрядним зв'язком за допомогою сполучників підрядності або за допомогою сполучного слова.

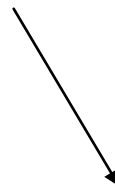
Одна з частин складнопідрядного речення є *головною* [], інша – *залежною* (). Від головної частини до залежної можна поставити питання.

Напр.: *Щоб не пламеніти горобині самотньо, посадив я поблизу неї нашу українську калину (І.Цюпа)* - для чого посадив?

для чого посадив?

(=====), [===== _____]

Будова складнопідрядного речення

Головна частина

- граматично незалежна;
- від головної до підрядної ставимо питання

Підрядна частина

- пояснює один із членів головного речення або стосується його загалом;
- відповідає на питання головного речення.

Засоби зв'язку в СПР

Підрядні частини поєднуються з головною за допомогою сполучників підрядності та сполучних слів (займенників або прислівників): *Святковим здається вечір, коли тобі добре попрацювалося вдень*

(О. Гончар) (підрядна частина приєднується до головної за допомогою сполучного слова **коли**).

Підрядні частини можуть стояти після головної (частіше), в середині головної, а також перед головною. Але слід пам'ятати, що означальні й наслідкові підрядні частини перед головною стояти не можуть.

Сполучники підрядності	Сполучні слова
Сполучник – службова частина мови, тому ніколи не буває членом речення.	Займенник або прислівник – самостійні частини мови, тому є членами речення.
Мені здалося, що ти назавжди увійшов у мої мрії.	Музика – журкіт води, що струменить у фонтанах (Що можна замінити словом який чи котрий).

МОВНИЙ АНАЛІЗ

Порівняйте речення. Зробіть висновок

Пахне хлібом земля, це ж вона дала мені сонце і крила (Складне речення без сполучників – БСР).

Пахне хлібом земля, **і** вона дає мені сонце і крила (Складносурядне речення).

Пахне хлібом земля, **що** дала мені сонце і крила (Складнопідрядне речення).

Підкресліть граматичні основи, накресліть схему речення

Як білий цвіт сади покриє, я повернусь у рідний край.

Визначте, сполучник чи сполучне слово вжито у реченні. Аргументуйте свою думку.

Камінь, що на душі, давно філософським став.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Завдання 1-6 мають ОДИН варіант відповіді.

1. Знайдіть складнопідрядне речення:

- У таку добу під горою, біля того гаю, що чорніє над водою, щось біле блукає.
- Обрій почала огортати все густіша і густіша темрява, і небо стало схожим на синьку, густо розведену в воді.

в) Подихав свіжий вітерець; по ставку плигали маленькі хвильки.

2. Знайдіть речення, в якому підрядна частина стоїть на початку:

- а) Стояла така тиша, що чути було шепіт сніжинок із пожевклим листям.
- б) Де обрії гойдалися вітрами, осінній ранок барви розливав.
- в) Мені ввижається, що з тих іскорок встають водограї.

3. Складнопідрядними називаються речення, що складається з двох...

- А) нерівноправних частин, з'єднаних сполучником або сполучним словом;
- Б) рівноправних частин;
- В) рівноправних або нерівноправних частин, з'єднаних інтонаційно.

4. Підрядна частина у СПР:

- А) не пов'язана з головною частиною ні за змістом, ні граматично;
- Б) пояснює всю головну частину в цілому або один якийсь її член;
- В) пояснює присудок у головній частині.

5. Сполучники від сполучних слів відрізняються тим, що:

- А) лише з'єднують підрядні частини з головною, але не є членами речення і не відповідають на питання;
- Б) сполучники приєднують головну частину до підрядної, а сполучні слова приєднують підрядну частину до головної;
- В) сполучники вживаються у складі підрядної частини, а сполучні слова – у складі головної частини.

6. Підрядна частина від головної може відділятися:

- А) комою або тире;
- Б) лише комою;
- В) лише двокрапкою або тире.

Завдання 7-8 мають ДЕКІЛЬКА варіантів відповідей.

7. Вкажіть складнопідрядне речення, в якому виділено підрядну частину.

- А) **Я люблю**, як, буває, осінню пахне яблуками у хаті.
- Б) Чимало смутку осені позичив цей день, **що вийшов на дорогу ранню.**
- В) Як невимовне віршами не скажеш, **чи не німою зробиться душа?**
- Г) Та не злічить віків, **що встигли вже пройти.**

8. Виділене слово є сполучником у реченні:

- А) Щасливий, **хто** сни має милі.
- Б) Виспівує та щебече, **поки** місяць зійде.
- В) Нема такого дерева, **щоб** на нього птиці не сідали.
- Г) **Хоча** була північ, спати не хотілося.

Завдання 9-10 на встановлення відповідності.

9. Вид речення

- 1. Складносурядне речення
- 2. Просте речення
- 3. Складнопідрядне речення
- 4. Просте ускладнене речення

Приклад

- А Народе мій, настає наша пора!
- Б Куди голова задумає, туди ноги понесуть.
- В Настане час – і піде все в архів.
- Г Сонце заходить за обрій.

5. Безсполучникове речення

10. Вид речення

Приклад

1. Складносурядне речення	А Тепер я скрізь, де світло і любов.
2. Просте речення	Б В гаю співають солов'ї, а в грудях калатає.
3. Складнопідрядне речення	В Злітали ластівки у небо, блискавки його розбили.
4. Просте ускладнене речення	Г Зацвіла в долині червона калина.
5. Безсполучникове речення	

Прочитайте завдання 11-12 та дайте коротку відповідь.*

11. Скласти речення за поданими схемами, об'єднавши їх однією темою.

(Коли), [].
[], так що ().

12. Знайти та виписати 2 складнопідрядних речення із тексту художньої літератури, підкреслити граматичні основи, накреслити схеми.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗАВДАНЬ САМОКОНТРОЛЮ

Завдання 1-6 оцінюються в 1 бал.

Завдання 7-8 оцінюються у 2 бали.

Завдання 9-10 оцінюються у 2 бали.

Завдання 11-12 (підвищеної складності) оцінюються у 2 бали.

Максимальна кількість балів за виконаний тест – 18 балів.

Тестовий бал	Оцінка за 12-бальною шкалою
18	12
17	11
16	10
15	9
11-14	8
7-10	7
6	6
5	5
4	4
3	3
2	2
1	1

